

VITA

November 11-i, szombati számunk mellékletében közzétük Berend T. Iván A szocialista politika missziója Magyarországon című írását. A cikkre érkezett reagálásból most két, valószínűleg további vitára ingerlő hozzászólást ismertetünk, némileg rövidítve.

A Gulag merre van?

„A múlt megtagadása és elferdítése ma a legegyszerűbb, legolcsóbb politikai manipuláció” — írja a Népszabadságban Berend T. Iván, és példaként azt hozza fel, hogy „Vezető ellenzéki politikus megengedi magának, hogy külföldi előadását így kezdje: »A Gulag országából jövök«. S miért is zavarná, hogy mintegy két évtizede, nemzetközi intézmények által is ellenőrzöttek, nem voltak politikai bebörtönzöttek ebben a »Gulag-országban«?»

Tételesen sem stimmel a dolog. Ha nem is hosszú ideig, Konrád György például volt börtönben az utóbbi két évtizedben, Kristály Gyula ózdi nyugdíjast pedig tavaly (!) csukták le, és ítélték el izgatásért. Az izgatás az volt, hogy megmondta a véleményét az ország helyzetéről, és a többi között az MSZMP Központi Bizottságát izgatta (?) vele, odaküldvén leveleit.

A Gulag szimbolikus, ha úgy tesszük, metaforisztikus gyűjtőfogalom. Nem kizárólag Vorkuta és Kalima meg Recsk meg Márianosztra értendő alatta.

Kérdezzük csak meg Heller Ágnes és Fehér Ferencet, Konrád Györgyöt és Székelyi Ivánt, Haraszti Miklóst, ifj. Rajk Lászlót, Kencdi Jánost, Kőszeg Ferencet, Demszky Gábort, Petri Györgyöt, Solt Ottiliát, Kis Jánost, Sulyok Miklóst, Nagy Jenőt és még folytathatnám a névsort, hogy akinek lakásán rendszeresen ki-be járnak a nyomozók házkutatni, sokszorosítógépet és kéziratosokat elkobozni, akiket hol előzetes letartóztatásba helyeznek, hol kiengednek onnan, akiknek megtiltják, hogy a saját szakmájukban működjenek, és emiatt vagy a legalantasabb fizikai munkát, vagy fekete szellemi munkát kénytelenek vállalni, akiktől hol megvonják az útlevelet, hol váratlanul felkínálják nekik, akik soha nem tudhatják, mit hoz számukra a holnap, vagy akár csak a következő óra — azok mindezt vajon nem Gulágként élik meg? És nincs-e igazuk a maguk szempontjából?

Senki, még a legrégebbi ellenzékiek sem tesznek egyenlőségjelet Rákosi és Kádár közé, ahogy Berend T. Iván állítja, ám az akadémikus éppenséggel ne az ellenzéknek rója fel, hogy képesek „egészes rendszerként beállítani az egész elmúlt negyvenéves időszakot”, ezt ugyanis elsősorban Kádár János és az MSZMP tette, Grószék, Bereczék, Puják, Ribánsz-

kiék teszik — tőlük kellene hát számon kérni.

„Tízmillió embernek nagyon nem volt mindegy, hogy a reformált Magyarországon, vagy a nem reformos Romániában, illetve az NDK-ban él. Minthogy tízmillió ember a bőrén érezte a különbséget Kádár és Rákosi között.” Ez majdnem teljesen igaz. Minden politikai vicc akkor jó, ha igaz, és a „Magyarország a legvidámabb barakk a lágerben” azért volt olyan szellemes tréfa, mert igaz volt. Ezt a legrégebbi ellenzéki is elismeri. Persze hogy méltányoltuk a nagyobb szabadságot, az először 70 dolláros, majd magasabb összegű utazási lehetőséget háromévenként, az „aki nincs ellenünk, az velünk van” liberális jelszavát s gyakorlatát és sok minden mást.

Ennek azonban kussolás volt az ára. Eörsi István kifejezésével: kollektív amnéziába kellett esnünk. El kellett felejtünk, hogy a Rákosiéval nem azonos (?) Kádár-rendszer milyen félelmetes megtorlást alkalmazott a Rákosi-rezsime elleni népfelkelés részvevőivel szemben (ki képviselte tehát a jogfolytonosságot?). Hogy — legtöbbször ugyan, jómagam is, ezt az adatot csak az idei március 15-i felvonuláson tudtuk meg — négyszer annyi embert végeztek ki 1956 után, mint Haynau idejében.

A legliberálisabb barakk volt ez a lágerben csakugyan, ám ehhez konformistának kellett lenni. Minthogy döntő többségünkben azok voltunk, óvakodtunk ideológiailag, politikailag vagy bármilyen módon ujjat húzni a rendszerrel, és ha „másképp gondolkodtunk”, azt lehetőleg magunkban tettük, legfeljebb szűkebb családjukban, baráti körünkben beszélgettünk róla. Így lehettünk, de csak így, haszonélvezői a rendszernek, amely ezeknek a játékszabályoknak a betartásával csakugyan lényegesen jobb volt a Rákosi-korszaknál.

Mégsem lehet megróni egy ellenzékít — régi ellenzékít —, akit huszonötféle módon megtapostak, megáláztak, megrendszabályozták, ha ő úgy érzi, és ezt ki is mondja: a Gulagból jött. Nekünk, egykori teljes vagy részleges konformistáknak el kell ismernünk azokról, akik akkor is nonkonformisták voltak, amikor ez veszélyes volt, hogy ők csakugyan egyfajta Gulagban éltek.

Barabás Tamás

Marxi elméletben

A Magyar Szocialista Párt nem hiába foglalja nevében a szocialista meghatározást: célja a szocializmus útjának — a korábbi hibák kiküszöbölésével való — kialakítása. S ez természetesen meghatározza politikájának útját, s annak irányzatát is, amelyet a Marx Károly által kezdeményezett elmélet indított útjára. Ez persze nem jelenti azt, hogy függetlennek tekinti magát történelmi előzményének, a kapitalizmusnak lététől s alakulásától.

Erre rámutat a marxizmus első gyakorlati megvalósítójának, Leninnek már kezdeti politikája is. Már az októberi forradalom kirobbanása előtt kimondta, hogy aki ennek győzelme után azonnal a szocializmus megvalósulását várja, súlyosan téved, mert ezt hosszú ideig még átmeneti korszakok előzik meg, amilyen mindenképp az államkapitalizmus. Később — 1921-ben — erről ezt mondotta: „Hadd fejlődjen bizonyos mértékig a kisipar, hadd fejlődjen az államkapitalizmus — ettől a szovjethatalom nem fél; a szovjethatalomnak szembe kell néznie a dolgokkal, nevükön kell nevezni a dolgokat, de ellenőriznie kell ezt, meg kell szabnia a mértéket.”

Lenin az 1921 tavaszán tartott X. pártkongresszuson további új átmeneti út elősegítését kezdeményezte a szocializmus megvalósítása érdekében: a NEP-et, vagy az új (piaci) gazdasági politika megvalósítását. A piac szabaddá tétele ugyanis meggyorsította az árutertermelést mind a mezőgazdaságban, mind pedig a kuszár- (paraszti) iparban, gyorsan növelve árutertermelésüket, s ezzel együtt megindítva szocialista irányú fejlődésüket, egyrészt a szövetkezeti kibontakozás, másrészt pedig a gyár- ipari fejlődés terén. Mindennek azonban gyorsan véget vetett Lenin korai (1924 eleji) halála, amelyet az e téren súlyos hibákat elkövető sztálini erőszakpolitika és diktatórikus kormányzás követett, rossz irányba terelve a szocializmus továbbfejlődését.

A Magyar Népköztársaság 1944 utáni politikája hasonló hibákkal indult. De a hibás kezdést nem követte

elkerülhetetlenül a hibás folytatás is a szocializmus építése további menetében. Mint Berend T. Iván a Népszabadság e hó 11-i — A szocialista politika missziója Magyarországon című — cikkében helyesen írta, „mint ahogy tízmillió ember a bőrén érezte a különbséget Kádár és Rákosi között. Azok is, akik az elmúlt néhány évtizedet most egységesen ítélik el.” Rákosi súlyos hibákkal és bünökkel terhelt diktatórikus vezetésének bukása után Kádár János hamarosan helyes szocialista építést kezdeményező — a lenini NEP-hez hasonló s azt nagymértékben továbbvivő — „piacmechanizmust” indított el. Ez az árutertermelés kibontakoztatása révén nemzetközileg is kibontakozó és elismert előrehaladást ért el a magyarországi mezőgazdasági termelés terén, magával vonva a szövetkezeti rendszer kiépítését mellett — s ezzel párhuzamosan — a háztáji magántermelést is. Ez a paraszti élet színvonal gyors emelkedése mellett az ország egész lakosságának élet szintjét is nagymértékben növelte. Csakhogy a honi szocialista fejlődés itt megállt, s nem bontakozott ki, ráépülve a megfelelő világméretű ipari fejlődés. A közben felvett nyugati kölcsönöket nem új ipari beruházásokra, hanem csupán az élet színvonal biztosítására fordították. A Kádár-féle szocialista fejlődési folyamat itt megállt.

Ez a gazdasági válság súlyos politikai válsággá vált, megbontva az addigi szocialista népköztársasági egységét, s kibontakoztatva az egypártrendszerben még néma ellenzék politikálását, a demokrácia s a többpártrendszer követelését. A marxista — leninista Magyar Szocialista Munkáspárt idején kongresszusán új párt alakult meg, a Magyar Szocialista Párt, amelyből kiváltak a régi párt egyes tagjai. S ezzel együtt elindult az új szocialista gazdaságpolitikai építés útja is. És itt is a szocializmus továbbépítésének lenini módszerei kerültek előtérbe: a külföldi kölcsönök — a koncessziók — megszerzése és az iparfejlődés modernizálásának biztosítása.

Dr. Tolnai György